

Inventering av långt broktagel i norra Jämtland

Foto omslag: Sebastian Kirppu
Garnlavsbehängd gammelgran.

Utgiven av

Länsstyrelsen Jämtlands län
Första upplagan februari 2011

Beställningsadress

Länsstyrelsen Jämtlands län
831 86 Östersund
Telefon 063-14 60 00

Ansvarig

Sebastian Kirppu, Länsstyrelsen Dalarnas län

Text

Sebastian Kirppu

Foto

Sebastian Kirppu

Kartmaterial

Copyright Lantmäteriverket nr GSD 106-2004/188

Illustrationer

Åtgärdsprogram-logo: Torbjörn Högvall

Grafisk form

Syre

Löpnummer

2011:13

Diarienummer

511-461-2011

Publikationen kan laddas ner från Länsstyrelsens hemsida
www.lansstyrelsen.se/jamtland

Länsstyrelsens förord

Långt broktagel, *Bryoria tenuis*, har på senare år blivit funnen på gran i oceaniskt påverkade höglägesgranskogar, från norra Värmland och upp genom Dalarna. Då det i både Härjedalen och Jämtland finns många miljöer som liknar dessa områden, finner vi det möjligt att arten även kan finnas här.

Långt broktagel är en av totalt cirka 400 arter som skall omfattas av åtgärdsprogrammen för hotade arter, en storsatsning som genomförs av Naturvårdsverket tillsammans med länsstyrelserna för att försöka rädda ett antal hotade arter och deras livsmiljöer, se www.naturvardsverket.se. Som ett led i framtagandet av åtgärdsprogrammet för den här arten behöver vi öka kunskapen om dess geografiska utbredning.

2007 gjordes ett antal stickprov från Härjedalen upp till de tydligt, oceaniskt påverkade områdena norr om Kall i Jämtlands län. Inget fynd av långt broktagel gjordes då trots att många miljöer verkade mycket lovande.

Ett nytt försök att finna långt broktagel i Jämtland har gjorts 2010 i fem höglägesgranskogar i Strömsunds kommun samt i ytterligare en skog vid Häggsjön i Åre kommun, även denna gång utan att finna arten.

Inventeringen har utförts, och rapporten har tagits fram, av Sebastian Kirppu, inventerare på Länsstyrelsen Dalarna. Arbetet har bekostats med medel från Naturvårdsverket. Länsstyrelsen i Jämtlands län har varit huvudansvarig för arbetet.

Författaren är ansvarig för rapportens innehåll.

Marie Hedman

Åtgärdsprogramkoordinator

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Förklaring av svenska rödlistan

Efter att arter nämnts i rapporten kan det finnas hänvisning till artens status i Sverige. De hotade arterna är upptagna i rödlistan, som beskriver olika arters relativa risk att försvinna från Sverige. Analysen följer vedertagna internationella rödlistningskriterier och baseras på tillståndet för cirka 20 000 arter, det vill säga 42 procent av landets inhemska flercelliga arter.

De rödlistade arterna är indelade i följande kategorier:

DD Kunskapsbrist, Data Deficient	RE Försvunnen, Regionally extinct
	CR Akut hotad, Critically Endangered
	EN Starkt hotad, Endangered
	VU Sårbar, Vulnerable
	NT Missgynnad, Near Threatened

Vid rapportens skrivelse gällde rödlistan från 2005, sammanställd av Gärdenfors med flera.

Bakgrund

I åtgärdsprogrammet för långt broktagel, *Bryoria tenuis*, är eftersök av arten i vårt land en prioriterad åtgärd. Detta för att skaffa mer kunskap om artens utbredning och ekologi samt ge underlag för skydd där den växer.

De fynd som gjorts de senaste tre åren har gett en ny bild av artens ekologi. Långt broktagel är mycket troligen en lavart som kräver mycket lång skoglig kontinuitet och hög luftfuktighet. De skogar i landet som har den längsta kontinuiteten och den högsta luftfuktigheten är ofta höglägesgranskogarna. Det handlar om skogar som sällan har avverkats, kanske aldrig avverkats eller påverkats av skogsbrand.

Fynd av långt broktagel finns i dag bara i Dalarnas och Värmlands län. En stor del av fynden finns på basiska berglodväggar men det största antalet fynd finns i de mycket gamla höglägesgranskogarna där gamla granar och torrgranar är de mest intressanta substraten. Långt broktagel växer ofta på de grövre torrgrenarna i de nedre grenvarven på gamla granar eller på likadana grenar på torrgranar som långsamt dött och ofta är draperade med andra hänglavar. Det finns även en hel del följearter till långt broktagel, till exempel violettgrå tagellav, norsk näverlav, broktagel, långskägg och skuggblåslav.

För att utröna hur det ligger till med utbredningen av det långa broktaglet har en granskning av tänkta liknande miljöer i landet gjorts och Jämtlands län har mycket troligt skogar av den kvalitet som påminner om de nordvärmländska skogarna samt de skogar som i Dalarna har fynd av långt broktagel.

Sammanfattning

Under andra veckan i augusti tillbringas tiden till att leta tänkbara lokaler för långt broktagel i Jämtlands län men denna gång med en koncentration mot den norra delen av länet. Senast hittades inga lokaler i vare sig västra Jämtland eller i Härjedalen, men en flera fina naturskogsmiljöer besöktes.

Länsstyrelsen har inför inventeringen sökt ut områden som stämmer in på de kriterier som det långa broktaget verkar föredra när det gäller miljö och klimat.

Ännu en gång får man njuta av de hänglavsrika granskogarna i Jämtlands län. Garnlaven dominerar fullständigt dessa skogar och översållar de gamla naturskogsgarnarna stundvis.

Dock känns mönstret igen från förra besöket i länet. Hänglavsfloran har en annorlunda sammansättning än den som finns i västra Dalarna och norra Värmland. Den skiljer sig även från Västernorrlands höglägeskogar som i sig påminner mer om skogarna i Värmland och Dalarna. Här i Jämtland är det garnlav och manlav som dominerar hänglavsamhällena i skogen. Här finns visserligen följearten norsk näverlav på flera platser men det verkar inte räcka till. Kan här vara för oceaniskt klimat? Är här för stor påverkan av gamla tiders skogsbruk? Är det skillnad i klimatet och höjden över havet när man kommer till nordligare breddgrader i landet som påverkar? Borde man kanske bara inrikta sig på diabasbranter och andra basiska bergbranter?

Den skog som vid årets besök såg allra mest intressant ut ur långt broktagelperspektiv var Midsommarfjället. Här påminde strukturer och biologi mer om höglägeskogarna i Värmland och Dalarna än de högörtrika granängskogarna i nordvästra Jämtland. Fler områden av Midsommarfjällets kaliber kanske borde besökas, om sådana finns.

Dystert nog åkte man hem från Jämtland igen och även denna gång utan fynd av långt broktagel.

En veckas arbetstid är inte mycket i ett stort län som Jämtland. Man önskar man kunde ha en månad på sig att kolla skogar här i trakten och på så sätt hinna besöka fler områden.

Länsstyrelsen Dalarna 2010-09-15

Sebastian Kirppu

Översiktskarta med inventerade områden markerade.

Områdesbeskrivningar

Nedan listas beskrivningar samt bilder från varje område som besöktes under inventeringen.

Stämpelhön 2010-08-08

Väster om Håggjön ligger en markant gammelskogssiluett på berget Stämpelhön. Granen dominerar nästan totalt men inslag av framför allt björk och enstaka sälgar finns. Hänglavrikedomen är stor och domineras av garnlav men de bruna tagellavarna finns i anseende mängder de med. Östslutningen som granskas efter fynd av långt broktagel har en örtrik granskog med högvuxna träd och mullrik jordmån. Tolta, nordisk stormhatt och ett flertal orkidéer hittas i fältskiktet. Dofttaggsvamp och en av de gula ramaria-arterna har dykt upp med sina fruktkroppar. Skogen är en fin grannaturskog men för att hitta långt broktagel verkar det som om det saknas något. Violettgå tagellav, skuggblåslav, broktagel och långskägg lyser med sin frånvaro. Däremot hittas norsk näverlav på ett flertal träd, både gran och björk.

Flera granar har också utseende som påminner om granarna i de högläggesskogar som finns i norra Värmland och i västra Dalarna. Men här är en helt annan lavflora på träden och känslan av att något saknas infinner sig. Det här är inte en miljö som innehåller långt broktagel trots att det är en mycket fin naturskog.

Grövre, hängande torrgrenar är ofta en bra växtplats för sällsynta lavar.

Norsk näverlav på torrgren på gammal gran.

Höglägesgranskog på Stämpelhön väster om Åre där miljön ofta är mer ängsgranskog än blåbärsgranskog.

Russvatten-Baksjön 2010-08-09

Käre Gud – vilken skog! Fjällnära granskog när den är som allra finast. Sanslösa hänglavssamhällen i torrgranar och gammelgranar, det är inte varje dag man ser dessa mängder. Död ved finns i alla nedbrytningsstadier och i alla grovlekar, både stående och liggande och givetvis med intressanta arter. Mygg finns det också här i stora mängder, undra om de också gillar gammal naturskog? Färskt björnbajs sågs på några platser. Men det långa broktagetlet gäckade mig. Norsk näverlav (VU) och grantickeporing (EN) var de arter som jag lade märke till i den magiska granskogen. När det ser ut så här behöver man inte leta arter – det blir inte finare än så här!

Naturliga processer som pågår i denna naturskog, dominerad av gran.

Norsk näverlav på torra grova grenar i de nedre grenvarven på gamla granar och torrgranar.

Det finns otroliga mängder garnlav i naturskogen i Russvatten-Baksjön.

Lillvattenknulen 2010-08-09

Ovanför hygget ser man siluetten av en härlig norrlandsgranskog. Alldeles intill vändplanen står gammelgranarna alldeles draperade med otroliga mängder garnlav.

Inventeringsslingan går upp i gammelskogssluttningen och följer den en bit bort mot de lodväggar som sågs från vägen. Under besöket vid Lillvattenknulen tittar jag igenom ett flertal gammelgranar och några fina lodväggar. Dock görs inga fynd av långt broktagel. Däremot hittades skuggblåslav på lodväggen vilket är ett intressant fynd då den arten inte är alltför vanligt förekommande i dessa trakter.

Skogen på Lillvattenknulen är underbar. Fullskiktad, stor stamdiameterspridning liksom åldersspridning, här finns död ved i alla dess former och gammelgranarna är så sanslöst vackra. Vad mer kan man begära av en naturskog?

Gamla granar med torrgrenar i de nedre grenvarven avlöste varandra i skogen.

Luckig höglägesgranskog där man får känslan av att det borde finnas långt broktagel.

Ängsgranskog på hög höjd där tolta- och nordisk stormhattsängarna är frodiga och grannarna av allra yppersta naturskogskvalitet.

Israelhöjden 2010-08-10

Israelhöjden kikarspanas från ganska nära håll. Redan vid infarten på skogsbilvägen till berget får man en föraning om hur skogen ska se ut. Dock är det inte skog man ser utmed vägen utan hyggen. På hyggena står stora mängder asp kvarlämnade av miljöhänsyn. Så mycket asp i en skog brukar betyda stor störning i historisk tid. Troligen har skogsområdet påverkats av en lavin, en skogsbrand eller en hård avverkning. Sällan hittar man brandspår i dessa fuktiga skogar så det lutar närmast åt lavin eller avverkning. Kanske kan det vara så att dessa områden varit betesmarker för mer än hundra år sedan? Mitt intryck via kikaren och känslan som infunnit sig vid marschen på skogsbilvägen sa mig att det inte är någon idé att gå upp i skogen på grund av aspförekomsten.

Israelhöjdens båda sluttningar och topp med sin taggiga granskogssiluett och tydliga lövandel i skogen som tyder på en gammal störning som minskar möjligheten att finna långt broktagel.

Dunnerklumpen 2010-08-10

Vid berget med det underbara namnet Dunnerklumpen, säkerligen namnet som gett den svenska sagofilmen Dunderklumpen sitt namn, vandrar man i en härlig, örtrik granskog som så ofta i nordvästra Jämtland. Fältskiktet består av ymnig vegetation där toltan dominerar. Både älg och björn låter göda sig på denna växts blommor. Överallt hittar man avnupna blomstänglar och här och var syns högar av lösaktig dynga, från antingen älg eller björn, som är full av toltans blommor.

Skogen domineras av gran i alla åldrar, höjder och stamdiametrar, vilket är ett gott tecken på naturskogskaraktär. Hänglavrikedomen är fantastisk och garnlaven fullkomligt draperar träden. Framförallt är det de gamla torrgranarna som är översållade men även levande träd har stora mängder. Död ved finns av alla de slag, mest iögonfallande är de redan nämnda torrgranarna då de står ut med sina garnlavsnystan hängandes från grenarna. Här finns också gott om granlågor. Dessa finns i alla nedbryningsgrader från färsk hård ved till mossbelupen, murken ved. Högstubbar efter rötangrepp hittas givetvis också. Närmare toppen blir inslaget av björk större. Även björkarna är lavbehängda med garnlav både på stammen och i kronorna. Det är otroligt vackert att se dessa mängder hänglav, ett sundhetstecken i denna fina naturskog.

Här på Dunnerklumpen finns ett stort antal granar av just den typ som långt broktagel och dess följarter verkar föredra. Det är gamla granar med grova, krumma torrgranar i de nedre grenvarven som mycket ofta är belamrade med en stor artrikedom av epifytiska lavar. Ofta hittar man norsk näverlav på just dessa grenar men här i Jämtlandsskogarna lyser violettgrå tagellav, skuggblåslav, broktagel och långt broktagel med sin frånvaro.

Ängsgranskogar med högörtsväxtlighet där tolta och nordisk stormhatt dominerar.

Den norska näverlaven hittas dock på ett flertal granar med torra, krumma grenar.

Midsommarfjället 2010-08-11

En av SCA:s utpekade pärlor och ej ännu bildat reservat; Midsommarfjället ligger omgärdat av gammal skog som mest sannolikt håller samma klass. Besöket gjordes delvis i den för inventering utpekade skogen men mestadels utanför. Det är en otroligt fin skog med gammelgranar som heter duga, hänglavar och död ved i alla dess former. Skogen på Midsommarfjällets topplatå är en luckig höglägesgranskog med blåbärsris som dominerande fältskikt till skillnad mot de flesta andra platser jag varit på i Jämtland där högörtsängar växer under granträden. Åldersspridningen är stor, likaså stamdiameterspridningen. Underbara naturskogar där de naturliga processerna får råda sin väg själv och har så gjort i många århundraden. Från toppen av Granbacken ser man ut över ett landskap där det fortfarande finns en hel del äldre naturskog kvar. Det mesta av denna gammelskog borde införlivas i Midsommarfjällets planerade naturreservat och därmed skapa ett stort sammanhängande naturskogsområde där ekosystemet får sköta sig själv. Arter som hittas i Midsommarfjället är norsk näverlav (VU), knottrig blåslav (NT), gammelgranskål (NT), tretåig hackspett (NT), lunglav (NT), stuplav, granticka (NT), vedticka och enorma mängder garnlav (NT). Dock inga fynd av långt broktagel.

Skogen kring Midsommarfjället sett från Granbackens topp.

Det finns stora arealer med äldre naturskog kring Midsommarfjället som vid kikarspaning tycks visa på höga naturvärden. Gammal granskog med rikt inslag av torrträd brukar med största sannolikhet vittna om stor biologisk mångfald. Bilden ovan är tagen från Granbackens topp.

Riktiga urskogsgranar fanns det gott om i skogarna vid Midsommarfjället.

Norsk näverlav hittades på ett flertal platser, som vanligt på de grova krumma torrgrenarna.

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Postadress: 831 86 Östersund
Besöksadress: Residensgränd 7
Telefon: 063-14 60 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland